

OILAVIY AJRIMLARNI OLDINI OLISHDA, YOSHLAR ONGGIDA PSIXOLOGIK BILIMLARNI SHAKLLANTIRISH.

Xursanov Omadbek Ulug'bek o'g'li

Qo'qon Universiteti pedagogika va psixologiya kafedrası
katta o'qituvchisi

omadbekxursanov36@gmail.com

Annotatsiya

Ushbu maqolada oilaviy ajrimlarning oldini olishda yoshlar ongida psixologik bilimlarni shakllantirishning ahamiyati yoritilgan. Yoshlarni oilaviy hayotga psixologik tayyorlash, ularda muloqot madaniyati, nizolarni konstruktiv hal etish ko'nikmalari, o'zaro hurmat va mas'uliyat hissini rivojlantirish masalalari tahlil qilingan. Shuningdek, ta'lim muassasalari, oila va mahalla hamkorligida yoshlarning oilaviy-psixologik savodxonligini oshirishning samarali usullari ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijalari yoshlar orasida psixologik bilimlarni rivojlantirish oilaviy barqarorlikni ta'minlash va ajrimlar sonini kamaytirishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: oilaviy ajrim, yoshlar, psixologik bilimlar, oilaviy munosabatlar, oilaviy hayotga tayyorgarlik, muloqot madaniyati, nizolarni hal etish, oilaviy qadriyatlar, psixologik savodxonlik, oila barqarorligi, o'zaro hurmat, mas'uliyat.

Oila jamiyatning eng muhim ijtimoiy institutlaridan biri hisoblanadi. Insonning shaxs sifatida shakllanishi, ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni egallashi, ijtimoiy hayotga moslashuvi avvalo oilada boshlanadi. Shu sababli oiladagi barqarorlik va sog'lom muhit nafaqat oila a'zolari, balki butun jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi. So'nggi yillarda dunyoning ko'plab mamlakatlarida bo'lgani kabi, mamlakatimizda ham oilaviy ajrimlar sonining ortib borishi dolzarb muammolardan biriga aylanmoqda. Oilaviy ajrimlarning kelib chiqishiga iqtisodiy qiyinchiliklar, turmushga tayyorgarlikning yetarli emasligi, o'zaro tushunmovchiliklar, mas'uliyat hissining pastligi va psixologik bilimlarning yetishmasligi kabi omillar sabab bo'lmoqda. Ayniqsa, yoshlarning oilaviy hayotga tayyor emasligi va oilaviy munosabatlar psixologiyasi bo'yicha bilimlarga ega bo'lmasligi ajrimlar sonining oshishiga ta'sir ko'rsatmoqda. Shuning uchun yoshlar

ongida psixologik bilimlarni shakllantirish oilaviy ajrimlarning oldini olishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Oilaviy ajrimlarning asosiy sabablari Oilaviy ajrimlar turli omillar natijasida yuzaga keladi. Ularning ayrimlari tashqi, ayrimlari esa ichki psixologik omillar bilan bog'liqdir. Psixologlarning fikricha, oilaviy nizolarning aksariyati er-xotin o'rtasidagi muloqotning yetishmasligi va bir-birini tushunmaslikdan kelib chiqadi. Birinchidan, yoshlarning nikoh va oilaviy hayot haqidagi tasavvurlari ko'pincha real hayotga mos kelmaydi. Ular oilani faqat baxt va quvonch manbai sifatida tasavvur qilib, oilaviy hayotdagi mas'uliyat va majburiyatlarni yetarlicha anglamaydilar. Natijada turmush davomida yuzaga keladigan muammolarni hal qilishda qiyinchiliklarga duch keladilar.

Ikkinchidan, yoshlarning oilaviy masalalarda mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarining rivojlanmaganligi ham muammolarni keltirib chiqaradi. Ba'zi hollarda ota-onalar yoki qarindoshlarning oilaviy hayotga haddan tashqari aralashuvi yosh oilalarda kelishmovchiliklarni yuzaga keltiradi. Bunday vaziyatlarda er-xotin o'rtasidagi ishonch va o'zaro hurmatning susayishi ajrim xavfini oshiradi. Uchinchidan, iqtisodiy muammolar ham oilaviy nizolarning asosiy sabablaridan biridir. Moddiy qiyinchiliklar, ishsizlik yoki oilaviy budjetni to'g'ri boshqara olmaslik er-xotin o'rtasida tushunmovchiliklarga sabab bo'ladi. Biroq psixologik jihatdan tayyor bo'lgan oilalar bunday muammolarni hamkorlikda hal qilishga intiladilar.

Psixologik bilimlar insonning o'zini va boshqalarni tushunishiga, his-tuyg'ularini boshqarishiga hamda sog'lom munosabatlarni shakllantirishiga yordam beradi. Oilaviy hayotga kirib kelayotgan yoshlar uchun bunday bilimlar ayniqsa muhimdir. Psixologik savodxonlik yoshlarni oilaviy hayotning turli bosqichlariga tayyorlaydi. Ular o'zaro muloqot qilish, nizolarni tinch yo'l bilan hal etish, bir-birining fikrini hurmat qilish va murosaga kelish kabi ko'nikmalarni egallaydilar. Bu esa oiladagi sog'lom psixologik muhitni ta'minlashga xizmat qiladi. Shuningdek, psixologik bilimlar yoshlarning emotsional intellektini rivojlantiradi. Emotsional intellekt insonning o'z his-tuyg'ularini anglash va boshqarish, boshqalarning hissiyotlarini tushunish hamda ularga mos ravishda munosabat bildirish qobiliyatidir. Bunday qobiliyatga ega bo'lgan shaxslar oilaviy munosabatlarda yuzaga keladigan muammolarni konstruktiv tarzda hal qila oladilar. Yoshlarning psixologik bilimlarini oshirish orqali ularda oilaga nisbatan mas'uliyat hissi ham kuchayadi. Ular nikohning mohiyatini, oila a'zolarining huquq va majburiyatlarini chuqurroq anglay boshlaydilar. Natijada oilaviy hayotga nisbatan ongli va mas'uliyatli yondashuv shakllanadi. Oilaviy ajrimlarning oldini olishda ta'lim muassasalari, mahalla, oila va

ommaviy axborot vositalarining o'zni katta. Maktab, akademik litsey, kasb-hunar maktablari va oliy ta'lim muassasalarida yoshlar uchun oila psixologiyasi, muloqot madaniyati va nizolarni boshqarish bo'yicha maxsus mashg'ulotlar tashkil etilishi maqsadga muvofiqdir. Ota-onalar ham farzandlariga oilaviy qadriyatlar, o'zaro hurmat va mas'uliyat haqida muntazam tushuntirish ishlari olib borishlari lozim. Farzandlar ota-onalarning oiladagi munosabatlarini kuzatish orqali ham ko'plab hayotiy saboqlarni oladilar. Shu sababli oilada sog'lom psixologik muhit yaratish yoshlar tarbiyasining muhim shartlaridan biridir. Mahallalarda faoliyat yuritayotgan mutaxassislar, psixologlar va nuroniylar ishtirokida yosh oilalar uchun seminar-treninglar tashkil etish ham ijobiy natijalar beradi. Bunday tadbirlar orqali oilaviy hayotda uchraydigan muammolar va ularni hal etish usullari haqida foydali ma'lumotlar beriladi. Bundan tashqari, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanib, yoshlar uchun psixologik maslahatlar, onlayn kurslar va ma'rifiy loyihalarni yo'lga qo'yish ham muhim ahamiyatga ega. Bu yoshlarning oilaviy munosabatlar borasidagi bilimlarini yanada boyitadi. Mustahkam oilani barpo etishda yoshlarning psixologik yetukligi muhim omil hisoblanadi. Psixologik yetuklik insonning o'z xatti-harakatlari uchun mas'uliyatni his qilishi, mustaqil qaror qabul qila olishi va turli hayotiy vaziyatlarga oqilona yondashishida namoyon bo'ladi. Oilaviy hayotga kirib kelayotgan yoshlarning bunday fazilatlarga ega bo'lishi kelajakdagi munosabatlarning mustahkam bo'lishiga xizmat qiladi. Psixologik jihatdan yetuk inson oilada yuzaga keladigan muammolarni hissiyotga berilmasdan hal qilishga intiladi. U o'z manfaatlarini oila manfaatlaridan ustun qo'ymaydi va murosaga kelish zarurligini anglaydi. Aksincha, ruhiy jihatdan yetarlicha tayyor bo'lmagan shaxslar oddiy kelishmovchiliklarni ham jiddiy nizoga aylantirib yuborishlari mumkin. Shuningdek, psixologik yetuklik o'z-o'zini boshqarish qobiliyati bilan ham bog'liq. Oilaviy hayotda turli sinovlar va qiyinchiliklar uchrab turadi. Ana shunday vaziyatlarda sabr-toqatli bo'lish, vaziyatni tahlil qilish va to'g'ri qaror qabul qilish oilani saqlab qolishga yordam beradi. Har qanday oilada kelishmovchiliklar yuzaga kelishi tabiiy holatdir. Muhimi, nizolarning mavjudligi emas, balki ularni qanday hal etishdir. Konfliktlarni boshqarish ko'nikmasi rivojlangan insonlar muammoni janjal orqali emas, muloqot va o'zaro hurmat asosida bartaraf etishga harakat qiladilar. Psixologlarning ta'kidlashicha, oilaviy nizolarning aksariyati tomonlarning bir-birini tinglamasligi va o'z fikrini majburan qabul qildirishga urinishidan kelib chiqadi. Shu sababli yoshlarni faol tinglash, konstruktiv muloqot va murosaga kelish madaniyatiga o'rgatish muhimdir. Konfliktlarni boshqarish bo'yicha bilimlarga ega bo'lgan

yoshlar hissiyotlarini nazorat qila oladilar, muammoning asl sababini aniqlashga harakat qiladilar va qarama-qarshiliklarni tinch yo‘l bilan hal etadilar. Bu esa oilaviy ajrimlar xavfini sezilarli darajada kamaytiradi. Bugungi raqamli davrda yoshlarning dunyoqarashi va qadriyatlari shakllanishida ommaviy axborot vositalari hamda ijtimoiy tarmoqlar muhim o‘rin tutadi. Internet orqali tarqatilayotgan ma’lumotlar yoshlarning oilaga, nikohga va munosabatlarga bo‘lgan qarashlariga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Ba’zan ijtimoiy tarmoqlarda oilaviy hayotning faqat ijobiy yoki aksincha, faqat salbiy tomonlari yoritiladi. Bu esa yoshlarda real hayotga mos kelmaydigan tasavvurlarni shakllantirishi mumkin. Natijada ular oilaviy hayotdagi tabiiy muammolarni qabul qilishda qiynaladilar. Shu bois yoshlarda media savodxonlikni rivojlantirish, internetdagi ma’lumotlarni tanqidiy tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantirish zarur. Psixologik bilimlarga ega bo‘lgan yoshlar virtual hayot bilan real hayot o‘rtasidagi farqni anglaydilar va oilaviy munosabatlarga nisbatan oqilona yondashadilar. Emotsional intellekt insonning o‘z his-tuyg‘ularini anglash, boshqarish va boshqalarning hissiyotlarini tushunish qobiliyatidir. So‘nggi yillarda olib borilgan tadqiqotlar emotsional intellekt darajasi yuqori bo‘lgan insonlarda oilaviy munosabatlar barqarorroq bo‘lishini ko‘rsatmoqda. Oilada emotsional intellektning rivojlanganligi oila a’zolarining bir-biriga nisbatan mehribon va e’tiborli bo‘lishiga yordam beradi. Bunday insonlar tanqidni to‘g‘ri qabul qiladilar, o‘z his-tuyg‘ularini nazorat qila oladilar va yaqinlarining ruhiy holatiga befarq bo‘lmaydilar.

Yoshlar orasida emotsional intellektni rivojlantirish uchun psixologik treninglar, amaliy mashg‘ulotlar va muloqot madaniyatiga oid dasturlarni keng joriy etish maqsadga muvofiqdir. Bu kelajakda sog‘lom oilaviy munosabatlarni shakllantirishga xizmat qiladi. Dunyoning ko‘plab mamlakatlarida oilaviy ajrimlarning oldini olish bo‘yicha maxsus dasturlar amalga oshiriladi. Masalan, ayrim davlatlarda nikohdan oldin majburiy maslahat va psixologik suhbatlar o‘tkaziladi. Bu jarayonda bo‘lajak turmush o‘rtoqlarining oilaviy hayotga tayyorgarlik darajasi baholanadi. Shuningdek, oilaviy nizolar yuzaga kelganda mediatorlar va oilaviy psixologlar yordamidan foydalanish amaliyoti keng tarqalgan. Mutaxassislar er-xotinlarga muammoning sabablarini aniqlash va uni hal qilish bo‘yicha tavsiyalar beradilar. Mazkur tajribalar shuni ko‘rsatadiki, oilani mustahkamlash faqat moddiy omillarga emas, balki insonlarning psixologik tayyorgarligi va munosabatlar madaniyatiga ham bevosita bog‘liqdir. Shu sababli yoshlar ongida psixologik bilimlarni shakllantirish har qanday jamiyat uchun muhim vazifa hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, oilaviy ajrimlar jamiyatning ijtimoiy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadigan muhim muammolardan biridir. Ushbu muammoning oldini olishda yoshlarni oilaviy hayotga har tomonlama tayyorlash, ularda psixologik bilim va ko'nikmalarni shakllantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Psixologik savodxonlik yoshlarning o'zaro munosabatlarni to'g'ri yo'lga qo'yishiga, nizolarni madaniyatli tarzda hal etishiga va mustahkam oila qurishiga yordam beradi. Shu bois ta'lim muassasalari, oila, mahalla va keng jamoatchilik hamkorligida yoshlar o'rtasida psixologik bilimlarni targ'ib qilish, oilaviy qadriyatlarni mustahkamlash va sog'lom oilaviy muhitni shakllantirishga qaratilgan ishlarni yanada kuchaytirish zarur. Mustahkam oila esa farovon jamiyat va barqaror taraqqiyotning eng muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Karimov I.A.– Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch O'zbekiston Respublikasi ta'lim to'g'risidagi qonunlari
- 2.Pedagogika va psixologiya bo'yicha ilmiy manbalar
- 3.Oila psixologiyasi – Toshkent: Fan va texnologiyalar, 2018.
- 4.Psixologiya – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
- 5.O'zbekiston Respublikasi Oila kodeksi – Toshkent, amaldagi nashr.
- 6.Социальная психология. Москва, 2017.
- 7.Психология.– Москва, 2018.
- 8.LexUZ milliy qonunchilik bazasi
- 9.Oila va xotin-qizlar qo'mitasi rasmiy sayti
- 10.Ilmiy maqolalar va psixologik tadqiqotlar to'plamlar